

Michał
Rusinek
kancelaria

Swoboda wypowiedzi przy przesłuchaniu w polskim k.p.k.

dr Michał Rusinek

- Co to jest swoboda wypowiedzi?
- Bodźce wyłączające swobodę wypowiedzi
 - przymus fizyczny i psychiczny, groźba
 - granice dopuszczalnej perswazji („praca z podejrzanym”)
 - alkohol, leki, narkotyki (narkoanaliza)
 - problem podstępny i sugestii
 - poligraf (wariograf) i hipnoza
- Konsekwencje przeprowadzenia przesłuchania w warunkach zakłócających swobodę wypowiedzi

Zakazy dowodowe chroniące swobodę wypowiedzi

Art. 171 § 5 k.p.k. zawiera zakaz stosowania określonych metod przesłuchania - wlicza niedozwolone metody:

- 1) wpływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej,
- 2) stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem.

Art. 171 § 7 k.p.k. zawiera:

- 1) zakaz odbierania wyjaśnień, zeznań i innych oświadczeń dowodowych w warunkach wyłączonej swobody wypowiedzi
- 2) zakaz dowodowego wykorzystania wyjaśnień, zeznań i innych oświadczeń złożonych w warunkach wyłączonej swobody wypowiedzi lub z użyciem metod zakazanych przy przesłuchaniu.

Swoboda wypowiedzi - definicja

- brak definicji ustawowej
- określenie swobody wypowiedzi najczęściej spotykane w orzecznictwie SN:

*Swoboda wypowiedzi w rozumieniu art. 171 § 7 k.p.k. oznacza brak przymusu w sferze woli człowieka, a także brak zakłócenia świadomości. Jest to **możliwość decydowania przez przestuchiwanego, zgodnie z własną wolą, o treści składanej przez niego wypowiedzi**, w sytuacji, gdy żaden czynnik zewnętrzny nie krępuje go w formułowaniu tych wypowiedzi. (Wyrok SN z dnia 16 marca 2010 r., III KK 302/09)*

- **określenie braku swobody** najczęściej spotykane w orzecznictwie SN:

*O niemożności swobodnej wypowiedzi mogą świadczyć tylko takie warunki, w których **osoba przestuchiwana ma zupełnie lub w tak znacznym stopniu sparaliżowaną wolę, że nie może powiedzieć tego, co by chciała** w związku z przedmiotem dokonanej czynności procesowej. Natomiast nie można zaliczyć do warunków wyłączonej swobody wypowiedzi pewnych zachowań, które mogą wprawdzie wpłynąć na proces motywacyjny osoby przestuchiwanej, np. mogą przyczynić się do przyznania oskarżonego do przestępstwa, nie odbierają jej jednak możliwości wyboru treści składanych wyjaśnień. (Wyrok SN z dnia 15 lipca 1979 r., V KRN 102/79)*

Przymus

- tortury to **"każde działanie, którym osobie zadaje się ostry ból lub cierpienie fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią (...), a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku (...), powodowane przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia"** (Konwencja ONZ o zakazie stosowania tortur i innych rodzajów okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania z 10 grudnia 1984 r.)
- inne działania „paraliżujące wolę”, np. pozbawianie snu

Przepis art. 171 § 7 k.p.k. nie ma zastosowania do dowodu z utrwalenia dźwiękowego wypowiedzi osoby torturowanej w ramach "przesłuchania" między przestępcami, wykonanego dla celów grupy przestępczej. Przepis ten jest adresowany wyłącznie do organów procesowych i oświadczeń składanych na użytek procesu. Zabraniać dowodzenia takim środkiem, legalnie uzyskanym przez organy ścigania, byłoby jak zabronić dowodu z zeznań osób, które słyszały wypowiedzi torturowanego. (Wyrok SA w Krakowie z dnia 8 października 2008 r., II AKa 92/08)

Hipnoza

*Hipnoza, jako metoda odblokowania pamięci jest metodą nową, ale przesłuchanie pokrzywdzonego odbyło się nie (w transie hipnotycznym, lecz **po odblokowaniu jego pamięci drogą leczenia hipnozą**. (wyrok SN z dnia 12 marca 1987 r., I KR 43/87*

*Tekst przepisu art. 171 § 4 pkt 2 k.p.k. nie wyklucza stosowania hipnozy w procesie karnym poza przesłuchaniem. Można więc zgodzić się, że stosowanie hipnozy (i innych środków z tego przepisu) nie jest zakazane cytowanym przepisem, o ile nie dokonuje się go "w związku z przesłuchaniem". (...) **Omawiany przepis (art. 171 k.p.k.) nie ustala stopnia związku z przesłuchaniem, nie stopniuje go, a wyklucza dowód pozostający w związku, oznacza to, że ów dowód jest zabroniony, gdy ma jakikolwiek związek z przesłuchaniem**". (wyrok SA w Krakowie z dnia 3 lipca 2002 r., II AKa 134/02)*

Niedopuszczalne było - zatem nie mogłoby stanowić dowodu - poddanie oskarżonego hipnozie w celu poprawy poziomu przypomnienia miejsca badanego zabójstwa, bo czynność ta była dokonywana "w związku z przesłuchaniem" (art. 171 § 5 pkt 2 KPK), skoro miała służyć wskazaniu przez oskarżonego tego miejsca. (Wyrok SA w Krakowie z 11 maja 2008 r., II AKa 87/08)

- stosowanie hipnozy poza procesem?

Zgodnie z treścią art. 171 § 5 pkt 2 k.p.k. niedopuszczalne jest przesłuchiwanie podejrzanego czy też oskarżonego przy stosowaniu wariografu. (wyrok SN z dnia 14 stycznia 2004 r., V KK 121/03)

Gramatyczna wykładnia przepisu art. 171 § 4 pkt 2 KPK wskazuje na zakaz dowodowy stosowania takiego badania do celów dowodowych, mającego na celu kontrolę nieświadomych reakcji, jak to określa ustawa "organizmu przesłuchiwanej osoby... w związku z przesłuchaniem". Cóż to jest procesowe przesłuchanie. Jest ono sposobem przeprowadzenia dowodów z osobowych źródeł dowodowych, tj. oskarżonego, świadka, biegłego, specjalisty. (...) W sprawie niniejszej mieliśmy do czynienia z przeprowadzeniem ekspertyzy. Badanie to nie miało związku z przesłuchaniem, odbyło się poza tą procesową czynnością, było prawnie dopuszczalne, a zatem mogło stanowić źródło dowodowe. Prawniczo można bronić oczywiście stanowiska przeciwnego i wykazywać, że badanie takie stanowi pewien rodzaj przesłuchania, skoro jego istota ma bezpośrednio zbadać związek badanego z czynem. Stanowisko takie byłoby jednak - zdaniem Sądu Apelacyjnego - nieuprawnione, wyrażony przepisem zakaz dowodowy należy bowiem ściśle wiązać z procesową formą przesłuchania. **Założyć należy racjonalizm ustawodawcy, który powiązał zakaz dowodowy ściśle z przesłuchaniem, w związku z nim, zatem dopuścić możliwość badania wariograficznego w sprawie poza tą czynnością procesową.** (wyrok SA w Krakowie z dnia 19 sierpnia 1999 r., II AKa 147/99)

Inne środki kontroli nieświadomych reakcji organizmu

- EEG
- rezonans magnetyczny
- termowizja
- analiza głosu
- okulografia

Konsekwencje wyłączenia swobody

Dyskwalifikacja środka dowodowego (wyjaśnień, zeznań, opinii) – nie mogą być ujawniane na rozprawie, ani stanowić podstawy rozstrzygnięcia

(...) Wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi nie mogą stanowić dowodu nawet wówczas, gdy ich prawdziwość jest nie tylko niewątpliwa, ale nawet bezsporna. (wyrok SN z dnia 9 stycznia 2003 r., sygn. III KKN 315/01; wyrok SN z dnia 16 marca 2010 r., III KK 302/09)

- Wystarczy uprawdopodobnienie (tak. np. SN w wyroku z 9 sierpnia 1976 r., V KR 34/76)
- Brak formalnej procedury eliminacji dowodu, ale powinno to znaleźć wyraz w uzasadnieniu wyroku

Dziękuję